

Problémy vymedzenia vybraných foriem edícií (Príspevok k textologickej terminológii)

Martin Braxatoris

BRAXATORIS, M.: Problems of defining selected types of editions
(A contribution to the terminology of textual studies)

SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 70, 2023, no. 1, pp. 1-16

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.1.1>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5278-8261>

Key words: scientific edition, critical edition, documentary edition, reading edition, digital edition, digital medium

The term “scientific edition” is used in a host of different ways and is often understood as a synonym or partial synonym for “academic edition” or “critical edition.” Critical edition is also understood differently in different contexts – either broadly (as a critically edited text with a commentary) or narrowly (as a scientific edition with an extensive commentary). As a result of the emergence of digital media, new impulses for redefining the term “scientific edition” have been brought about by the digital humanities. The article aims at providing a general definition of the scientific edition for print and digital editions and tackles the issue of terminological ambiguity concerning the scientific and critical edition. This vagueness can be observed on the permeability of the boundaries of the given classes with regards to certain types of editions (documentary and reading edition). Taking into consideration the specific requirements made on digital scientific editions, the article analyses the used terminology and proposes to employ the term “edition on digital medium” for digital editions, digitalised print editions, and editions which were designed for the electronic medium, but did not take the requirements given by the digital paradigm into account.

Kľúčové slová: vedecká edícia, kritická edícia, dokumentárna edícia, čitateľská edícia, digitálna edícia, digitálne médium

Termin „vedecká edícia“ sa interpretuje nejednotne a nezriedka sa chápe ako úplné alebo čiastočné synonymum výrazov „akademické vydanie“,¹ respektíve „kritická edícia“.² V súvislosti s digitálnymi vedeckými edíciami prináša nové impulzy pre redefinovanie pojmu vedeckej edície digitálna humanistika. George Thomas Tanselle uvádza, že tlačené a elektronické stvárnenia textov nie sú ontologicky odlišné; môžu byť vyrobené z rôznych fyzických materiálov, ale konceptuálny status textu je v každom prípade identický (Tanselle 2006: 6). Elena Pierazzová oponuje, že tlačené a digitálne vydania môžu mať rovnakú funkciu, konkrétne sprístupniť daný text verejnosti, ale spôsob, akým musia byť pripravené, druh otázok, na ktoré musí editor odpovedať, a v konečnom dôsledku ich samotná povaha sú podstatne, ak nie ontologicky odlišné (Pierazzo 2011: 475). Podľa Patricka Sahleho majú digitálne edície napriek odlišnému obsahu, štruktúre a role rovnaký predmet a ciele ako tlačené vydania. Z tohto dôvodu sa podľa neho možno pridržať rovnakej všeobecnej definície vedeckej edície (anglický výraz „scholarly edition“) a rozlišovať špecifiká tlačných a digitálnych vydaní ako jej osobitných foriem (Sahle 2016: 26). Sahleho prístup možno označiť za teoreticky opodstatnený, naráža však na problém odlišného chápania vedeckých edícií v rôznych výskumných a publikačných kontextoch. Vo všeobecnosti je vedecké vydanie zamerané na vedeckého adresáta, vedecké využitie edície a vedecké čítanie textu (Rácová – Navrátil 2021: 13). Vyčlenenie tohto typu sa opiera o zásadu určenosti a funkciu vydania v spoločnosti (Vašák 1993: 116). „Biela kniha“ výboru Asociácie moderných jazykov (Modern Language Association, skratka MLA) pre vedecké edície definuje vedeckú edíciu ako vydanie, ktoré sa riadi vedeckou metódou a cieľom, pripravuje sa na základe profesionálneho kritického úsudku a čo najúplnejšieho pochopenia príslušných primárnych materiálov, pričom poskytuje jasné doklady o vzťahoch a súvislostiach týchto materiálov (Young 2015).³ P. Sahle opakovane predložil definíciu, podľa ktorej (vedecká) edícia je kritická („critical“), respektíve „odkrývajúca“ či „roztvárajúca“ („erschließende“) reprezentácia (zvyčajne) historických dokumentov alebo textov (Sahle 2014, 2008, 2016: 23, 2013: 138).⁴ Pod historicitou chápe predchádzajúcu existenciu sprístupňovaných dokumentov, pričom historický odstup od nich a okolností ich vzniku je potrebný na to, aby mala „odkrývajúca“ kritika a zobrazovanie dokumentov v rôznych technických a mediálnych podmienkach vôbec zmysel (Sahle 2008, 2013: 140). Edície historických dokumentov

---

1 Akademické vydanie sa chápe buď ako synonymum kritickej edície (bez ohľadu na kritérium komplexnosti), alebo sa ním mieni vyčerpávajúci súbor autorovho diela a prameňov k nemu (súhrnne Rácová – Navrátil 2021: 13, 15-16).

2 V prípade kritickej edície sa najčastejšie možno stretnúť s jej extenzívnym (v zmysle kriticky pripraveného textu s komentárom) a úzkym ponímaním (v zmysle vedeckej edície s rozsiahlym kritickým aparátom).

3 „a scholarly edition is one that follows scholarly method and purpose, that is undertaken with professional critical judgment and the fullest possible understanding of the relevant primary materials, and that provides clear documentary evidence of the relations and contexts of those primary materials [...]“

4 „Ich selbst hatte bereits im Jahr 2000 eine sehr einfache Definition vorgeschlagen: ‚Edition ist die erschließende Wiedergabe historischer Dokumente‘“ (Sahle 2013: 138). „My working definition is ‚Edition ist die erschließende Wiedergabe historischer Dokumente‘ which cannot be translated into English straight. ‚A scholarly edition is the critical representation of historical documents‘ would be a fair approximation“ (Sahle 2008); „scholarly edition is an information resource which offers a critical representation of (normally) historical documents or texts“ (Sahle 2014).

či textov vysvetľujú to, čo dnes nie je jasné, a tak premošujú vzdialenosť v čase; súčasné texty, naopak, nie je potrebné kriticky upravovať a môžu hovoriť samy za seba (Sahle 2016: 26; Vogeler 2021). Pod atribútom „kritický“ P. Sahle nemá na mysli len textovú kritiku, ale všetky procesy, ktoré pomáhajú daný materiál „roztvoriť“ („opening it up“) na vedeckom základe – kritickým alebo reflexívnym spôsobom (Sahle 2016: 24). Výraz chápe ako „kontajner“ na činnosti, ktoré aplikujú vedecké poznatky a úvahy na proces reprodukovania dokumentov a transformácie dokumentu alebo textu na vydanie (Sahle 2016: 24-25). K nim patrí tak vonkajšia kritika (zameraná napríklad na formu podania, materiálne aspekty či bibliografickú rovinu dokumentu), ako aj vnútorná kritika (zameraná na historické, filologické a iné aspekty samotného textu), ku ktorej sa radí aj filologická textová kritika (Sahle 2013: 141).

Vedecké a dokumentárne vydania

Kritické narábanie s materiálom a jeho informačné „odkrývanie“ chápe P. Sahle ako nutnú podmienku (vedeckého) vydania; ak absentuje, hovoríme podľa neho o faksimile, reprodukcii, digitálnom archíve či digitálnej knižnici, nie však o edícii (Sahle 2008, 2016: 24-25).

Nasledujúci text abstrahuje od problematiky digitálnych archívov, ktorých odlišeniu od digitálnych vydaní sa venuje sústredená bádateľská pozornosť (podrobnejšie Vanhoutte 2010: 131-135); priestupnosť ich hraníc sa ukazuje najmä vtedy, keď sa nastavenie projektov „opíra jak o zveřejnění archiválií různé povahy, tak o jejich ediční uchopení“ (Kosák – Flaišman 2018: 124-125). Sahleho koncept kritického narábania s materiálom je širší ako pojem textovej kritiky, vo vzťahu k typom edícií akoby však v konečnom dôsledku vyčleňoval totožné triedy vydaní – vedecké (respektíve kritické) na jednej strane a dokumentárne na strane druhej. Vo všeobecnosti totiž kritické vydania odlišuje od dokumentárnych – diplomatických a faksimilovaných – to, že vydávaný text prešiel textovou kritikou (Ráčová – Navrátil 2021: 16, 13). Extenzívne chápanie kritického narábania s materiálom však otvára otázky späť so širším výkladom pojmu vedeckej edície.

Mary-Jo Klineová uvádza, že editori pripravujúci nekritické („noncritical“), dokumentárne vydania textov (založené na ich jednej publikovanej podobe) nemôžu byť vo svojich metódach nekritickí („uncritical“), ignorovať nástroje textológie alebo iných disciplín. Argumentuje, že pri príprave vydania môže byť potrebné starostlivo preskúmať históriu tlače, spracovať variantné výtlačky dokumentu a používať nástroje bibliografie a textovej kritiky, aj keď edičný produkt nebude kritický (Kline – Holbrook Perdue 2008: 98). Takéto použitie termínu „kritickosť“ má podľa Sahleho zmysel vtedy, ak v prvom prípade ide o úzky pojem filologickej alebo dokonca literárno-estetickéj textovej kritiky a v druhom prípade o všeobecnejšie, široké chápanie kritického prístupu k dokumentom (Sahle 2013: 144, poznámka 426). V podobnom duchu možno chápať tvrdenie z monografie *Editologie (Od náčrtu ke knize)*, že pod nepoužívané označenie „ne-kritické vydání“ by sa dali zahrnúť rozmanité edičné počiny, „pro něž editor texty převzal a bez jakéhokoliv metodologicky podloženého přístupu je upravil a následně je vydal, dále reprinty či pragmatické edice“ (Kosák – Flaišman 2018: 83-84). V príručke *Textologie – Teorie a ediční praxe* sa dokumentárne edície priamo uvádzajú v klasifikácii druhov kritických edícií, pričom dokumentárny

aj kritický prístup k vydávaniu⁵ sa v nej chápu ako kritické, „avšak dokumentárny vydání se snaží in natura zpřístupnit a ukázat textový pramen v jeho fyzické a vývojové podobě; kritické vydání se orientuje na vlastní jazykové sdělení a jeho souvislosti“ (Vašák 1993: 116). Dokumentárne vydanie „se porizuje u historicky, spoločensky a kulturně závažných textových pramenů [...], kdy se jejich text i fyzická podoba reprodukuje s maximální možnou věrností“ (Vašák 1993: 116). Kým v prípade faksimilovaného vydania sa príjemcovi poskytuje základňa pre jeho vlastnú aktivitu, v prípade diplomatického vydania, ktoré sa vyhotovuje „nejčasteji u textů středověkých a starších“, je „způsob prezentace textu [...] vlastně spojen s jeho jistou interpretací“ (Vašák 1993: 116-117). Faksimilované aj diplomatické vydanie sa podľa potreby „doplňuje popisným aparátom, vysvětlujícím jak důvody reprodukce, tak i pozici pramene ve společenském (kulturním, politickém apod.) vývoji“ (Vašák 1993: 117).

V kontexte digitálnej humanistiky sa hovorí o digitálnych dokumentárnych edíciách (Pierazzo 2011, 2014; Kosák - Flaišman 2018: 126), ktoré E. Pierazzoová charakterizuje ako záznamy toľkých prvkov pôvodného dokumentu, koľko editori považujú za zmysuplné, zobrazených všetkými spôsobmi, aké považujú za užitočné pre čitateľov, vrátane všetkých nástrojov potrebných na dosiahnutie tohto účelu (Pierazzo 2011: 475). Dokumentárne edície sa vďaka digitálnemu médiu etablojú ako rovnocenné s kritickými edíciami, k čomu podľa nej dochádza na vedeckých základoch: existujú totiž prípady, pre ktoré sú jednoducho najlepším edičným rámcom (Pierazzo 2014: 15; týmto prípadom sa podrobne venuje práca Pierazzo - Strokes 2011). Jeden z hlavných rozdielov medzi redakčnými postupmi je podľa nej určený predmetom úpravy: pri nekritickej („non-critical“) alebo dokumentárnej úprave sa editujú texty zachované iba v jednom textovom prameni, pri kritickej úprave editori kombinujú čítania pochádzajúce z viacerých prameňov (Pierazzo 2016: 13). Autorka uprednostňuje termín „dokumentárna úprava“ pred označením „nekritická úprava“, keďže lepšie vystihuje predmet úsilia a nemá negatívny hodnotiaci odtienok; účel kritickej aj dokumentárnej úpravy podľa nej spočíva v tom, aby sa čitateľom predložil najlepší text, aký sa dá zostaviť vzhľadom na dokumentačný materiál a teoretický prístup k textovej úprave (Pierazzo 2016: 13). Zhrňa argumenty rôznych autorov, že diplomatický prepis predstavuje interpretačný akt, vedeckú činnosť založenú na abstrakcii a preklade do odlišného semiotického systému (Pierazzo 2011: 464-466; v tomto duchu aj Vašák 1993: 116-117). Uvádza tiež argumenty, prečo tento prepis nemožno nahradiť uverejnením faksimile; jeho prítomnosť vo vydaní stimuluje používateľov ku kontrole práce editora, ktorého tak motivuje k úplnejšiemu spracovaniu zdrojového dokumentu (Pierazzo 2011: 472-473).

Dokumentárne edície sa (zrejme výsledkom polemických diskusií k starším vydaniám) dostali v česko-slovenskom kontexte na okraj edičnej praxe (Kosák - Flaišman 2018: 87; Rácová - Navrátil 2021: 71). Platí však, že tento typ vydání je vhodný len vo vzťahu k špecifickým účelom a typom adresáta. Vzhľadom na kritériá zamerania a spoločenskej funkcie vedeckej edície (Rácová - Navrátil 2021: 13; Vašák 1993: 116) by pritom bolo na mieste chápať pojem vedeckej edície

---

5 Atribút „kritický“ sa tu používa zrejme v užšom zmysle.

tak, aby jeho rozsah zahŕňal obzvlášť také dokumentárne vydania, ktoré obsahujú kvalifikovaný diplomatický prepis dokumentov na základe stanovených textologicko-edičných zásad, edičný aparát (s opisom a so zdôvodnením cieľov vydania, údajmi o prameni edície, vedeckým komentárom a štúdiou), respektíve faksimile dokumentu. Tieto vydania bývajú určené pre vedeckú komunitu a zameriavajú sa na vedecké použitie. Diplomatickým prepisom sa zachytávajú rozmanité jazykové, grafické a iné špecifiká východiskového dokumentu, ktorých reprezentácia v dokumentárnom vydaní predstavuje výsledok vedeckej interpretácie a zároveň základ pre ďalší vedecký výskum.

V kontexte vydávania diel staršej literatúry predstavuje vhodný príklad vedecky fundovanej dokumentárnej edície vydanie Gavlovičovej *Valaskej školy*, ktoré pripravil Gerald J. Sabo (Gavlovič 1988). Kniha obsahuje diplomatický prepis pamiatky, ktorej autorizované znenie sa zachovalo len v jednom rukopisnom prameni, podrobné edičné poznámky, historický, literárnohistorický a textologický komentár a tiež lingvistickú štúdiu Lubomíra Ďuroviča. Prepis pristupuje k rukopisu konzervatívne,⁶ pričom nevelmi početné zásahy a najmä zrekonštruované optimálne znenie sa rozvádzajú v podrobných edičných poznámkach. I keď táto edícia bola prekonaná vydaním Gizely Gáfrikovej (Gavlovič 1989), ťažko ju možno označiť za nevedeckú. Podobne je to s dokumentárnymi vydaniaми množstva iných literárnych dokumentov, napríklad konkrétnych odpisov takzvaného Metodovho *Kánonu na počesť sv. Dimitra Solúnskeho* (výberovo Voronov 1878: 150-155; Amfilochij 1880: 22, 23-24; Jagič 1886: 186-190; Gorskij - Nevostrujev 1917: 21-25; Angelov 1958: 19-35; Pop-Atanasov 1988: 18-28; Matejko 1998: 117-136; Vereščagin 1998: 30-41; Mirčeva 2003: 74-88; Stankova 2003: 150-153; ďalšie uvádza Matejko 2004: 19-23). Tieto a podobné vydania sa zameriavajú na vedecké ciele, využitie a adresáta a uplatňujú sa v nich náročné vedecké interpretačné postupy. Zvyčajne sa publikujú spolu s vedeckými štúdiami či iným popisným aparátom a v jednotlivých prípadoch zahŕňajú aj čiastkové zverejnenie textových variantov.

Kritické a čitateľské vydania

Za formu alebo súčasť vedeckého spracovania textu sa považuje textová kritika, ktorá zahŕňa koláciu textových prameňov a rekonštrukciu optimálneho textu. Súvisiace požiadavky sa kladú aj na elektronické kritické vydania a hypertextové edície (súhrnne Vanhoutte 2010: 135-140). Je pritom otázne, v akom rozsahu má byť v kritickom vydaní publikovaný kritický aparát (vrátane textových variantov odhalených textovou koláciou).⁷ Ak jeho kompletne uverejnenie nepredstavuje

---

6 Na rozdiel od Rešetkovho vydania, ktoré prispôbovalo jazyk pamiatky bernolákovskej slovenčine (Gavlovič [Gawlovič] 1830-1831), obdobne upraveného výberu *Mrawné werssj* (Gavlovič [asi 1830]), Škutilovho čiastkového edičného pokusu (Gavlovič 1905) založeného na jazykovej modernizácii Rešetkovho vydania, ale aj Krajčovičovho výberu (Gavlovič 1971, 1982), v ktorom sa jazyková úprava riadila vedecky definovanými zásadami. Odlišným spôsobom postupovala G. Gáfriková, ktorá sprístupňuje diplomatický prepis v odchýlkach od základného textu, ucelené znenie však podáva v jazykovo upravenej podobe na základe podrobne definovaných zásad (Gavlovič 1989).

7 V kritických edíciách pamiatok, ktorých autorizovaný text sa nezachoval vo viacerých prameňoch, kritický aparát zvyčajne obsahuje vyčerpávajúce informácie o pramennom aparáte diela, kontextových súvislostiach, jazykových, literárnu a historickú interpretáciu jednotlivých pasáží, údaje o ich zachovanom (nerekonštruovanom) znení a podobne (napríklad Gavlovič 1989, 2012).

conditio sine qua non kritického vydania, tak ku kritickým edíciám nepatria len vedecké kritické vydania, ale aj takzvané čitateľské vydania pripravené na základe určitých textologických požiadaviek (ku ktorým patrí najmä textovo-kritické spracovanie textu, sprístupnenie údajov o prameňoch vydania, charakteristika textových variantov, opis edičných zásahov do autorského jazyka a rozšírenie diela o faktografickú, interpretačnú a hodnotiacu zložku vydania v podobe úvodu alebo doslovu). Táto otázka pritom nie je relevantná len vo vzťahu k čitateľským vydaniam: napríklad v príručke *Textologie – Teorie a ediční praxe* sa navrhuje, aby sa aj vo vedeckých kritických vydaniach uvádzali len základné súhrnné informácie o premenách textu doplnené o spôsob uloženia podrobného súpisu textových variantov (Vašák 1993: 121).

Téza o úzkom spojení vedeckých a čitateľských vydání sa rozvíjala už v rámci staršej textológie vrátane slovenskej. Podľa Milana Pišúta sa má čitateľské vydanie opierať o kritické vydanie; ak takého niet, má sa pri jeho príprave postupovať podľa rovnakých zásad (Pišút 2016 [1949]: 131). Čitateľské vydanie má byť podľa neho bez kritického aparátu, je však žiaduce, aby editor v úvode alebo doslove vysvetlil aspoň svoj postup a všeobecne charakterizoval lexikálne zmeny (Pišút 2016 [1949]: 131-132). Podľa Návrhu zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry⁸ má byť podkladom čitateľského vydania vydanie vedecké; ak neexistuje, text sa má pripraviť v spolupráci so špecialistom na základe definitívneho autorovho vydania, pričom znenie čitateľského vydania by malo byť spoľahlivé aj pre odborníkov (Návrh zásad... 2016 [1950]): 136). V poznámkach sa má uviesť, aké vydanie editor použil a aké úpravy vykonal, k vydaniu sa odporúča pripojiť vysvetlivky a tiež úvody alebo doslovy, podávajúce autorov životopis a zhodnocujúce autorovo dielo (Návrh zásad... 2016 [1950]): 136). Podľa Jozefa Felixa má byť každé čitateľské vydanie veľmi starostlivo komentované, a to s obsiahlym literárnohistorickým materiálom, ktorého rozsiahlosť však nesmie byť viditeľná a založená na puntičkárstve či zavalovaní zbytočným materiálom (Felix 1953: 1162). Vo vzťahu k textovej podobe čitateľského vydania sa J. Felix odvoláva na Návrh zásad... (Felix 1953: 1164). Karol Rosenbaum nadväzuje na názory, že text čitateľských vydání sa má preberať z vydání akademických (kritických) a ak také nie je, text čitateľských vydání treba pripraviť rovnakým spôsobom ako text kritických vydání (Rosenbaum 1954: 270). Podľa K. Rosenbauma treba zamedzovať tendenciám vedúcim k rozštiepeniu textu na text čitateľský a akademický a zachovávať totožnosť textu čitateľského a akademického vydania (Rosenbaum 1954: 274). Mikuláš Bakoš uvádza, že z ustálenia edičného vývinu takmer výlučne na čitateľskom type edícií nijako nevyplýva zníženie nárokov na vedeckosť jeho prípravy zo stránky textovej a edičnej; vedecky preverený, autentický text diela musí byť základom každého moderného vydania, a to bez ohľadu na to, či sa pri ňom mohlo vyjsť z takzvaného akademického vydania (Bakoš 1960: 115). Vo vzťahu k publikácii výsledkov kolácie textových prameňov M. Bakoš uvádza, že v kritickom aparáte vedeckého vydania sa publikujú všetky ostatné redakcie a varianty textu, zatiaľ

8 Návrh zostavil Literárnovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení (ďalej LVÚ SAVU) na základe edičných zásad Českej akadémie vied a umení (*Věstník*, ročník LVI, strany 64-68), návrhu Antona Dubaya (*Jazykovedný sborník*, ročník III, strany 67-75) a diskusií v rámci Textologickej komisie LVÚ SAVU.

čo v populárnych (to jest v čitateľských – poznámka M. B.) vydaniach sa iné redakcie diela majú zaznamenať v edičných poznámkach (Bakoš 1960: 111). Podľa Jozefa Ambruša by sa čitateľské vydania mali opierať o vedecky preverené texty akademickej proveniencie (Ambruš 1972: 66). Ak nie je v dispozícii akademicke vydanie, malo by sa podľa známych zásad výberu a prípravy kritického textu pripraviť kanonické znenie textov, ktoré by sa mohlo stať východiskom pre neskoršiu akademicke edíciu (Ambruš 1972: 67). Ďalšími návrhmi sú zúžiť komentárovú časť edícií a diferencovať komentáre vo vzťahu k potrebám viacerých typov čitateľov; jazykové vysvetlivky a prípadne aj základné komentáre (napríklad k vlastným menám) sústrediť do vysvetľujúceho slovníka (Ambruš 1972: 70).

Blízkosť chápania vedeckého a čitateľského typu vydania, požiadavka na kritické spracovanie textu a textovej identity týchto typov edícií vyústili do tézy, že oba typy vydání spadajú pod strešný typ kritického vydania v jeho širšom ponímaní.⁹ Podľa Dmitrija Lichačova sa vedecké aj populárne vydanie zakladá na predbežnom textologickom preskúmaní textu (či už pre potreby daného vydania, alebo uskutočnenom v minulosti niekým iným), pričom nekritické vydania by nemali existovať (Lichačov 1964: 72; 2015: 73). Podľa príručky *Editor a text: úvod do praktické textologie* „dělíme kritická vydání literárního díla na vydání vědecká a čtenářská“ (Havel – Štorek 2006 [1971]: 15), pričom čitateľské vydanie sa od vedeckého líši len v rozsahu vydávaného diela a absencii kritického aparátu (Havel – Štorek 2006 [1971]: 16). Čitateľské vydania „vycházejí zásadne z vydání vědeckého; neexistuje-li, pak se má čtenářské vydání pořizovat touž kritickou metodou jako vydání vědecké, editor má tedy stejně shromáždit a poznat všechny textový i dokumentační materiál a po jeho prozkoumání a kritické analýze má stanovit stejně odpovědně výchozí text i vypracovat kanonické znení díla“ (Havel – Štorek 2006 [1971]: 16). Editor zhromaždil „při studiu všech textově kritický materiál, avšak neotiskuje jej v celé šíři nebo jej neotiskuje vůbec“ (Havel – Štorek 2006 [1971]: 16). Ak sú však na to podmienky, „podává ve vydavatelských (edičních) poznámkách podrobnější zprávu o vzniku a osudech díla, o pramenech textu a o jejich hodnotě, o historii textu“ (Havel – Štorek 2006 [1971]: 16). Podobne podľa príručky *Textologie – Teorie a ediční praxe* „kritickým vydáním (edici) textu díla se rozumí takový způsob společenského zveřejnění, při němž byla textologem (editorem) provedena kritika textu“ (Vašák 1993: 115). Spôsob prípravy textu v kritickom vedeckom, čitateľskom (aj v ďalších typoch) vydání sa „nijak neliší, rozdíl spočívá pouze v rozsahu textového a doprovodného materiálu, ve vydání (edici) uváděného“ (Vašák 1993: 116). Veronika Rácová a Martin Navrátil uvádzajú, že atribút „kritický“ v spojení „kritické vydanie“ (v zmysle vykonania textovej kritiky) by mal za normálnych okolností znamenať, že „kritické vydanie môže byť aj čitateľské, aj vedecké“ (Rácová – Navrátil 2021: 16).¹⁰ Kľúčová dištinkcia medzi vedeckým a čitateľským typom vydania pritom

---

9 V užšom ponímaní sa kritická edícia chápe ako úplné alebo čiastočné synonymum vedeckého (respektíve akademickeho) vydania, vybaveného vyčerpávajúcim kritickým aparátom. V najširšom chápaní nezahŕňa len vydania, ktorých texty prešli textovou kritikou, ale viaceré typy edícií, pri príprave ktorých sa uplatňoval premyslený vedecký a edičný prístup.

10 „Nekritičnosť“, a teda problematickosť vydavateľského postupu sa však „vyhrotene obnaží [...] vtedy, keď pri mechanickom pretačení textu vydanie preberie bez podozrenia aj nezámerne chyby z predlohy (Rácová – Navrátil 2021: 16).

vyplýva zo spôsobu a miery ich komentovania (Rácová – Navrátil 2021: 14). Pri oboch typoch sa „v slovenskom kontexte predpokladal nejaký typ interpretačného vstupu alebo dopovedania (úvod – doslov), v lepšom prípade literárnohistorické situovanie diela“ (Rácová – Navrátil 2021: 14). Čitateľské vydanie „neobsahuje taký vyčerpávajúci aparát ako vedecké vydanie, ale aj pri ňom sa vyžaduje aspoň minimálny štandard informovania o prameňoch edície a zreteľný a jasný opis aktualizácie autorského jazyka (Rácová – Navrátil 2021: 14).¹¹

Aj Michael Špirit chápe kritické spracovanie textových prameňov ako integrálnu vlastnosť čitateľského vydania, keď termín „kriticky ověřené čtenářské vydání“ označuje za pleonazmus (Špirit 2019: 18). Podáva však kritiku konceptu „kriticky overených čitateľských vydání“, ktorého aplikácia pri vydávaní edície Česká knižnice vedie k vzniku kontaminovaného typu edície a „rozmyšľaniu“ nezastupiteľných vlastností vedeckých a čitateľských vydání (Špirit 2009: 226-227, 2019: 26-27). Upozorňuje napríklad na takmer úplné vymiznutie žánru doslovu ako metodologicky a noeticky najslabšieho článku sprievodného aparátu (Špirit 2009: 227, 2019: 26). Ak edíciu nemožno s čistým svedomím označiť za kritické vydanie, navrhuje používať označenie „kriticky pripravený text s komentářem“ (Špirit 2019: 17-18). Uvádza tiež, že prípadný návrat k realizácii vlastných typov vedeckých a čitateľských vydání by malo sprevádzať upustenie od požiadavky ich textovej identity (Špirit 2009: 227, 2019: 27, 212-214).¹² Obdobné hlasy možno zaznamenať aj v slovenskom kontexte. G. Gáfriková v súvislosti s edičnou praxou vydavateľstva Tatran (jeho „vlajkovou loďou“ bola edícia Zlatý fond) konštatuje, že kompromis medzi čitateľskými potrebami a nárokmi vedecko-edičných zásad viedol k poľaveniu najmä v nárokoch vedecko-edičných zásad (Gáfriková-Slavkovská 1984: 374-375). V súvislosti s neskoršou edíciou Knižnica slovenskej literatúry (2005 – 2014) možno síce konštatovať, že mnohé knihy sú príkladom slušného editorského a v podobe doslovov aj literárnovedného výkonu (Passia 2017), edíciu však charakterizuje nejednotnosť zvolených textologicko-edičných postupov. V jednotlivých tituloch absentujú samostatne vyčlenené edičné poznámky (Gáfriková 2012: 247), ktorých prítomnosť možno označiť za štandardnú náležitosť čitateľských vydání. Podobne ako M. Špirit, aj G. Gáfriková pripúšťa upustenie od požiadavky identity textu v čitateľskom a kritickom type vydania. Dodáva však, že „medzi textom vedeckého a čitateľského vydania by [...] nemali byť podstatnejšie odlišnosti“, pričom tituly edície túto zásadu nenapĺňajú (Gáfriková 2012: 247). V. Rácová a M. Navrátil konštatujú, že dôsledkom snáh literárnych vedcov po roku 1989 bolo aj „zníženie úrovne vydávaných edícií a rezignácia na precízne štúdium prameňov, vydávali sa, povedzme, pragmatické edície [...], prinášajúce mechanické pretlačenie predošlých – žiaľ, často pochybných – vydání“ (Rácová – Navrátil 2021: 33). Podľa M. Navrátila slovenská textológia a edičná prax po roku 1989 zaznamenali stagnáciu či až regres, pričom „nedostatok odbornej spôsobilosti pri vydávaní literárnych diel minulosti spôsobil živelné vydávanie textov bez podrobného štúdia prameňov a variantov“ (Navrátil 2018: 294).

---

11 Posledná požiadavka sa však v slovenskej praxi často ignoruje (Rácová – Navrátil 2021: 14).

12 V českom prostredí sa dokonca za istých okolností hovorí o rezignácii na kanonický text (Košák – Flaišman 2009: 267; Navrátil 2018: 298).

Zdá sa, že upustením od striktnej požiadavky textovej identity vedeckého a čitateľského vydania sa potreba prehĺbenia ich diferenciácie nevyčerpáva. Edičná prax a sčasti aj jej reflexia smerujú k tomu, že vydania určené širšiemu čitateľskému publiku, ktoré nespĺňajú ani ďalšie požiadavky kladené na kritické vydania v ich extenzívnom ponímaní, sa akceptujú ako horšie, menej dokonalé čitateľské vydania. Tituly zostavené na výhradne na základe vybraného textového prameňa a nekriticky preberajúce chyby z predlôh, vydania, v ktorých chýbajú faktografické, interpretačné a hodnotiace zložky edičného aparátu (úvod, doslov či edičné poznámky s údajmi o textových prameňoch, zásahoch do autorského jazyka a informáciami o textových variantoch), sa stále chápu ako čitateľské edície, pričom spomínané nedostatky sa premietajú len do hodnotenia ich kvality. Náležitosti čitateľských vydaní (vedecká kritika textu zameraná na všetky fázy textového procesu, analýza jazyka a jeho funkcií, kriticky fundovaná rekonštrukcia optimálneho textu, požiadavky súvisiace s úvodom, doslovom a edičnou poznámkou) už teda zrejme chápeme skôr v rovine kvalitatívneho parametra čitateľského vydania než v rovine jeho definičných vlastností. V opačnom prípade by sme množstvo vydaní, ktoré nevyhovujú definovaným požiadavkám, nehodnotili ako horšie čitateľské edície, ale vyradili by sme ich z rozsahu pojmu čitateľského vydania. Azda by preto bolo vhodné rozšíriť vymedzenie čitateľskej edície na základe zamerania na širšie čitateľské publikum, čitateľské využitie edície a čitateľské čítanie textu (Rácová – Navrátil 2021: 13). Do úvahy pripadá aj požiadavka na všeobecne chápaný kritický prístup k textu (širší ako pojem textovej kritiky), ktorá by daný typ vydania odlišila od pragmatických edícií. Na druhej strane však možno pripustiť aj úplné oddelenie kritéria zamerania a spoločenskej funkcie edície od kritéria kritického prístupu; dokonca aj mechanické pretlače orientované na širšie čitateľské publikum¹³ by potom bolo možné označiť za (devalvované, pragmatické) čitateľské edície.¹⁴ Použitie termínu „čitateľské vydanie“ by tak neimplikovalo (ex definitione), ale ani nevylučovalo príslušnosť vydania ku kritickému typu edície (v širšom zmysle tohto termínu). Nevýhodou takéhoto prístupu je šírka a rozplývavosť výslednej triedy edícií, ktorá zahŕňa rôznorodé vydania od časti pragmatických edícií cez vlastné čitateľské

---

13 Zameranie na širšie čitateľské publikum je zreteľné predovšetkým v prípadoch, keď je edícia vybavená informáciami o autorovi a jeho diele, vysvetlivkami, slovníkom a podobne.

14 Takýto prístup je, pravda, možný najmä pri dielach súčasnej literatúry, ktorých texty si v hrubých rysoch nevyžadujú cielavedomé prispôbenie dnešnému čitateľovi, ako aj pri vydaniach, ktoré mechanicky preberajú texty pamiatok (vrátane diel staršej literatúry) z existujúcich čitateľských edícií.

10 edície, čitateľsko-vedecké vydania typu *Tablicových Poezyí* (Tablic 2019)¹⁵ po vedecké vydania typu *Školy kresťanskej* (Gavlovič 2012).¹⁶ V tejto súvislosti by sa žiadalo vymedziť viaceré podtypy čitateľských, ale aj pragmatických¹⁷ a vedeckých¹⁸ edícií.

Digitálna edícia, kópia a vydanie na digitálnom médiu

Tradičné tlačenej edície sa riadia metodológiou určenou paradigmatom tlačenej kultúry, ktorej formovanie ovplyvňovali technické obmedzenia a kultúrne postupy typografie a kníhtlače (Sahle 2014). Podobne pri digitálnych vedeckých edíciách nejde len o digitálnu formu publikácií, ale skôr o to, že tieto vydania predstavujú informačné systémy, ktoré sa vo svojej teórii, metóde a praxi riadia metodológiou určenou digitálnou paradigmatom (Sahle 2016: 28). Na rozdiel od digitálnych edícií, zdigitalizované vydania sa podľa Attilu Debreczeniho a Gábora Kecskemétiho nepovažujú za samostatný typ edícií, keďže sa od papierových vydání líšia len počítačovým médiom, nie spôsobom uchopenia textu (Debreczeni – Kecskeméti 2004: 329). Vytvára sa tak dichotómia zdigitalizovaných vydání voči digitálnym či elektronickým edíciám, ktoré sú od začiatku určené pre elektronické médiom a využívajú široké spektrum jeho možností. G. Kecskeméti uvádza, že žiaden papierový ekvivalent skutočne digitálneho vydania nie je mysliteľný – jeho „spôsob života“, jeho filozofia, zásady jeho zaobchádzania s textom sú určené výlučne pre elektronické prostredie (Kecskeméti 2014: 92). Podľa P. Sahleho spočíva rozdiel

---

15 Editorka Lenka Rišková definuje ako svoj cieľ „v prvom rade sprístupniť Tablicovu básnickú produkciu, ktorej väčšiu časť zhrnul do svojej štvorzväzkovej zbierky, širokej skupine čitateľov, aby bola umožnená jej čo najintenzívnejšia a najbezprostrednejšia recepcia“ (Rišková 2019: 7). O opodstatnenosti tohto cieľa netreba pochybovať, keďže okrem spomínaného vydania existujú len pôvodné vydania (Tablic 1806, 1807, 1809, 1812), z ktorých prvé dve sú sprístupnené v zdigitalizovanej podobe prostredníctvom služby Google knihy (<https://books.google.sk/books?id=YlhEAQAAMAAJ&hl>), digitálna edícia pamiatky v rámci Českej elektronickej knihovny (<http://www.ceska-poezie.cz>), fototypické vydanie *Tablicových Pamětí... a ďalších prozaických častí Poezyí* vybavená menným indexom (Tablic 1972; v zdigitalizovanej forme v službe Google knihy: <https://books.google.sk/books?id=6X08AQAIAAA>) a ich preklad (bez poetických častí *Poezyí*) do súčasnej slovenčiny (Tablic 1974, reedícia Tablic 2000). Komentáre k textu majú povahu vysvetliviek, ktoré sprístupňujú zmysel jednotlivých výrazov širokému čitateľskému publiku. Vydanie pritom obsahuje kriticky pripravený text pamiatky, vyčerpávajúcu literárnohistorickú štúdiu, vedecky fundovanú edičnú poznámku a ďalšie náležitosti kritického vydania v jeho širokom ponímaní. O potrebe existencie takýchto „kontaminovaných“ edícií vypovedá skutočnosť, že staršie literárne texty zostávajú „stále pomerne málo známe a pre bežného čitateľa ťažko dostupné“, pričom po roku 1989 vydávanie diel staršej slovenskej literatúry „takmer celkom prestalo, takže mnohé sú naďalej prístupné iba v archívoch alebo špecializovaných oddeleniach starých tlačí vedeckých knižníc“ (Rišková 2022: 149). Editorka zrejme uvažuje o tom, že by po zverejnení vedeckého vydania pamiatky nevyšla jej knižná čitateľská edícia.

16 Edícia predstavuje výsledok vyčerpávajúceho textologického a literárnohistorického bádania, ktorého závery sa premietli do rekonštruovaného textu skladby (dovtedy komplexne nezverejneného), štúdií o jej texte, jazyku, o literárnohistorickej reflexii autorovho diela, do edičnej poznámky, zásad transkripcie a podobne. Vysvetlivky v edícii nie sú zamerané primárne na široké čitateľské publikum, ale smerujú najmä k identifikácii prameňného aparátu diela, intertextových vzťahov a ďalších kontextových súvislostí, ako aj stručnej interpretácii temných pasáží. Text pamiatky približujú súčasnému čitateľovi heslá slovníka. Pre širšieho adresáta je zaujímavý výber z dobových dokumentov, kalendárium života a diela autora a obrazová príloha. Vydanie je sčasti orientované aj na širšie čitateľské publikum, pričom takéto zameranie by malo umožňovať jeho zaradenie (aj) medzi čitateľské edície.

17 Žiadalo by sa predovšetkým odlišiť pragmatické vydania preberajúce text z textového prameňa bez textovej kritiky od vydání, ktoré mechanicky preberajú text z existujúcich edícií.

18 V prípade vedeckých vydání diel staršej slovenskej literatúry písaných vo vernakulárnom jazyku je ústretovosť čitateľskému publiku v podobe vysvetliviek, slovníkov a podobne žiaduca vzhľadom na nižšiu mieru ich zrozumiteľnosti. Aj v takýchto prípadoch zrejme ide o istú formu kontaminácie typov edícií.

medzi digitálnymi a zdigitalizovanými edíciami v tom, že digitálne vydanie nemožno previesť do tlačenej podoby bez výraznej straty obsahu a/alebo funkčnosti (Sahle 2008, 2016: 27). Toto chápanie prezentuje aj monografia *Editologie (Od náčrtu ke knize)*: „zjednodušené řečeno, digitální edici je možné charakterizovat tak, že je nemožné ji ‚vytisknout‘, aniž by došlo k ztrátě obsahu či funkcionality“ (Kosák - Flaišman 2018: 124). Ináč povedané, ak sa paradigma vydania obmedzuje na dvojrozmerný priestor „stránky“ a typografické prostriedky reprezentácie informácií, nejde o digitálnu edíciu (Sahle 2008). Verzia PDF, ako aj akákoľvek iná remediovaná verzia tlačeného vydania, sa nekvalifikuje ako digitálne vydanie, ale len ako digitalizované (Pierazzo 2016: 33). I keď niektoré časti digitálneho vydania možno vytlačiť, tlačená verzia nebude schopná zachovať interaktivitu a funkčnosť, ktoré ponúka online verzia (Pierazzo 2016: 33). Pri digitalizácii tlačeného materiálu nemožno podľa P. Sahleho realizovať dôsledky skutočne digitálnej paradigmy (Sahle 2016: 26-27). Digitalizácia môže zmeniť dostupnosť tlačeného vydania a pridať niektoré základné funkcie ako vyhľadávanie, sama osebe však z tlačeného vydania nerobí digitálne vydanie (Sahle 2016: 28). Funkcie a „nízkoúrovňové digitálne doplnky“ digitalizovaných vydání, ktoré sú späté s digitálnym formátom dokumentov, ich strojovou čitateľnosťou, možnosťou vyhľadávania, dostupnosťou z mnohých zariadení a podobne, nestačia na to, aby poskytl ten typ funkcií, ktoré patria k nutným náležitostiam digitálneho vydania (Pierazzo 2016: 33). Ak sa obsah a funkčnosť typograficky zrodeného a typograficky zamýšľaného vydania konverziou na digitálne dáta skutočne nezmení, nemali by sme podľa Sahleho tieto odvodené vydania nazývať digitálnymi (Sahle 2016: 27). Podobne príručka *Editologie (Od náčrtu ke knize)* v prípade digitálnych edícií hovorí „o špecializovaných aplikaciích (které přirozeně mohou mít velmi rozdílné nastavení), nikoli o typech zveřejnění textu v digitálním prostředí, kdy se jedná pouze o transfer původní tištěné edice do rozhraní například čtečích zařízení (formáty PDF, MOBI, ePUB), či zveřejnění takové publikace formou fotoreprodukce (PDF, JPG, TIFF aj.) na datovém nosiči nebo zveřejnění v prostředí internetu, jaké v celosvětovém měřítku představuje masivní skenování knih: viz například Google Books (<https://books.google.com>) či u nás aktivity Národní knihovny v Praze spojené s digitalizací fondů“ (Kosák - Flaišman 2018: 124). Vo vzťahu k zdigitalizovaným knižným vydaniám konštatuje, že „zkratka nejsou ještě digitálními edicemi“ (Kosák - Flaišman 2018: 124).

Na základe uvedeného sa zdá, akoby rozdiel medzi digitálnou a zdigitalizovanou edíciou spočíval vo vlastnosti konkrétnej edície: jednu vystihuje prívlastok digitálny, druhú zdigitalizovaný, pričom v druhom prípade je atribút „digitálny“ nepatričný. Situácia je však zložitejšia, keďže „zdigitalizovaná edícia“ nepredstavuje textologický termín, ktorý sa vzťahuje na špecifický typ edícií (Debreczeni - Kecskeméti 2004: 329), ale voľné spojenie, ktoré vyjadruje, že existujúcu edíciu niekto zdigitalizoval (a prípadne sprístupnil údaje v novej, digitálnej forme). Na rozdiel od vytvorenia digitálneho vydania, digitalizáciou nevznikla žiadna edícia, iba digitálna kópia tlačeného vydania. Rozlíšením digitálnych edícií a zdigitalizovaných tlačených vydání sa pritom rozsah vedeckých edícií na digitálnom médiu nevyčerpáva. Úplne z neho totiž vypadávajú vedecké edície na digitálnych médiách, ktoré nevznikli digitalizáciou „papierových“ edícií a sú od začiatku určené pre elektronické médium, neradia sa však digitálnou

12 roč. 70, 2023, č. 1 paradigmou, ale paradigmou tlačenej kultúry.¹⁹ Ide predovšetkým o vedecké vydania vychádzajúce vo formátoch PDF, MOBI či ePUB ako štandardné elektronické knihy, ktoré sa dajú priamo previesť do tlačenej podoby; ako príklad možno uviesť kritické vydanie *Liturgie apoštola Petra* podľa troch slovanských a jedného gréckeho odpisu, ktoré vyšlo vo forme PDF súborov dostupných na internete (Liturgia sv. apoštola Petra [2015]). Aj tento typ edícií je zrejme žiaduce terminologicky zastrešiť. Povaha týchto vydaní zodpovedá pojmu vedeckej edície na digitálnom médiu, ktorý zahŕňa tak spomínaný typ vydania, ako aj vlastné digitálne vedecké vydania.²⁰ Pojmu vedeckej edície na digitálnom médiu môžu zodpovedať aj časti hybridných edícií, ktoré dopĺňajú klasické tlačene vydania formou PDF, MOBI či ePUB súborov umiestnených na CD/DVD/USB nosiči alebo na internete, ako aj vlastné digitálne vedecké edície, ktoré dopĺňajú (najmä čitateľské) tlačene vydania do podoby hybridných edícií.

Záver

Predložený text nemá ambíciu vyriešiť chronickú nejednotnosť pri používaní označení jednotlivých typov vydaní (súhrnne Rácová – Navrátil 2021: 15-17), ale naznačiť isté možnosti terminologickej diferenciacie. Pri uvažovaní o typoch edícií treba zohľadniť „existenciu viacerých hľadísk, ktoré sa pri diferenciacii vydaní, ale aj pri ich samotnej príprave vzájomne prelínajú“ (Rácová – Navrátil 2021: 13), z čoho pramení určitá „nelogičnosť pojmového prekrývání“ (Vašák 1993: 116). Jedným z možných prístupov k sprehľadneniu terminologického aparátu by mohla byť vyššia „granularita“ označení jednotlivých typov, separátne používanie viacerých atribútov v štruktúrovanejších zložených termínoch, ktorých komponenty by vyjadrovali diferencované príznaky edícií. Možnosť takejto praxe naznačuje pomerne rozšírené kumulatívne používanie viacerých zložiek termínu „kritická vedecká edícia“²¹ (Vašák 1993: 116).

Požiadavky, ktoré sa bežne kladú na vedecké a čitateľské edície, nesporne predstavujú ich empirické vlastnosti (späté s ich zameraním a funkciou), respektíve axiologicky relevantné kvalitatívne parametre. Azda však možno upustiť od ich chápania ako definičných kritérií daných typov vydaní, prípadne považovať ich za definičné vlastnosti konkrétnych foriem, respektíve podtypov edícií (napríklad vedeckého kritického alebo čitateľského kritického vydania). Jeden z atribútov by sa tak mohol týkať výhradne zamerania vydania na určitý

---

19 Napríklad v publikácii P. Sahleho sa „scholarly editions in digital media“ implicitne stotožňujú so zdigitalizovanými edíciami (Sahle 2008). Podobne v publikáciách Debreczeni – Kecskeméti 2004: 329, Pierazzo 2016: 33 a Kosák – Flaišman 2018: 124 sa povedľa digitálnych a zdigitalizovaných edícií nevyčleňujú žiadne ďalšie typy vydaní na digitálnom médiu, respektíve prístupné v digitálnej forme.

20 Za vedecké edície na digitálnom médiu možno označiť aj tlačene vedecké edície sprístupnené v digitálnej forme, to jest v podobe digitálnych kópií; v tomto prípade však nejde o samostatný typ edícií. V hypotetickej rovine možno uvažovať aj o tom, že určité typy knižných vydaní spadajú pod všeobecnú definíciu vedeckej edície, nespĺňajú však špecifické požiadavky kladené na tradičné vedecké edície, ktoré sa riadia metodológiou určenou paradigmou tlačenej kultúry. V týchto prípadoch by azda bolo možné hovoriť o vedeckých edíciách na tlačennom médiu.

21 Jeho rozsah sa v značnej miere (pri odhľadnutí od nie vždy uplatňovaného kritéria komplexnosti v úplnej) prekrýva s rozsahom pojmu akademického vydania.

typ adresáta, jeho potreby a spôsob čítania (vedecké a čitateľské edície),²² ďalší atribút kritéria kritického prístupu, respektíve aj úpravy textu (kritický, dokumentárny – faksimilovaný alebo diplomatický, pragmatický).²³ Ďalší atribút by sa viazal na typ média a príslušnosť vydania k mediálnej paradigme. V týchto intenciách možno hovoriť napríklad o vedeckom kritickom vydaní, vedeckom dokumentárnom vydaní, čitateľskom kritickom vydaní, čitateľskom pragmatickom vydaní, a to tlačenom, digitálnom alebo vo všeobecnosti na tlačenom či digitálnom médiu.²⁴ Dokumentárne edície zamerané na vedeckého adresáta, jeho potreby a spôsob čítania možno v danom prípade zaradiť k vedeckým edíciám, kriticky pripravené komentované edície zamerané na širšie čitateľské publikum, jeho potreby a spôsob čítania k čitateľským kritickým vydaniam, zatiaľ čo obdobne zamerané pretlače textov k čitateľským pragmatickým edíciám. Vedecké vydania vychádzajúce ako elektronické knihy, ktoré sa dajú priamo previesť do tlačenej podoby, možno charakterizovať ako vedecké vydania na digitálnom médiu, nie však ako digitálne vedecké edície.

Štúdia je výstupom grantového projektu VEGA 2/0136/21 *Literárnohistorické, kultúrnohistorické a edičné spracovanie rukopisnej poznámkovej knihy Samuela Ferjenčíka*. Zodpovedný riešiteľ: Mgr. Martin Braxatoris, PhD. Doba riešenia: 2021 – 2024.

Pramene

- AMFILOCHIJ, Archimandrit, 1880. *Ob otryvkach iz drevne-slavianskich rukopisej XI i XII - XIII veka*. S litografickým snímkom. Moskva: Tipografija L. F. Snegireva.
- ANGELOV, Boňu St., 1958. *Iz starata bǎlgarska, ruska i srǎbska literatura I*. Sofija: Bǎlgarska akademija na naukite.
- [GAVLOVIČ, Hugolín], [asi 1830?]. *Mrawné werssj*. [Trnava]: [Jelínek]. Országos Széchényi Könyvtár, sg. 318.013.
- GAVLOVIČ, Hugolín [Gawlowiĉ, Hugolin], 1830-1831. *Walaská Škola, Mravow Stodola: To gest: Pastíri ze swatého Pjsma z rozličnim mudro-mrawnim Naučenim werssowne predstaveni*. Knihu tuto nekdi zložil a spísal Welební Otec Hugolin Gawlowiĉ z Radu sw. Francisska w Kragi Nagswategsneho Spasitela Kňaz, kdiž k Zdrawi swému na Salassoch Žinčicu vžjwal. Wĉil ale gu napravil a na Swetlo widal Michal Resselka. Dwa Ďeli. W Trnawe: Nákladem a Literami Gana Krst. Gelinka.
- GAVLOVIČ, Hugolín, 1905. *Valaská škola mravow stodola. Svǎzok I*. Veršoval: P. Hugolín Gavloviĉ. Opravil a vydal: P. Franko Škutil. Pezínok: Tlačou Alfreda Kleina.
- GAVLOVIČ, Hugolín, 1971. *Valaská škola. Skrátaná úprava pôvodnej skladby Walaska sskola mrawuw stodola*. Výber zostavil, upravil, jazykovednú štúdiu napísal, poznámky a slovník vypracoval Rudolf Krajčoviĉ. Literárnu štúdiu napísal Milan Hamada. Prvé vydanie. Bratislava: Tatran.
- GAVLOVIČ, Hugolín, 1982. *Valaská škola. Skrátaná podoba pôvodnej skladby Walaska sskola mrawuw stodola*. Zostavil Rudolf Krajčoviĉ. Druhé, skrátané vydanie. Bratislava: Tatran.

22 Vzhľadom na existenciu „kontaminovaných“ typov edícií sa žiada vymedziť aj ďalšie typy, napríklad čitateľsko-vedeckých či vedecko-čitateľských edícií.

23 V súvislosti s pragmatickými edíciami sa ukazuje ako potrebné rozlišovať medzi vlastnými pragmatickými edíciami a vydaniami preberajúcimi text z kriticky pripravených edícií.

24 Osobitný problém predstavujú rozmanité typy hybridných edícií (kombinujúcich viaceré spôsoby úpravy textu), od ktorých pre prehľadnosť abstrahujem.

- GAVLOVIČ, Hugolín, 1988. *Hugolín Gavlovič's Valaská škola*. Edited and with commentary by Gerald J. Sabo, including a linguistic commentary by Lubomír Ďurovič. Columbus, Ohio: Slavica Publishers. ISBN 0-89357-179-2.
- GAVLOVIČ, Hugolín, 1989. *Valaská škola mravív stodola*. Na vydanie pripravila a komentár napísala Gizela Gáfríková. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0045-9.
- GAVLOVIČ, Hugolín, 2012. *Škola kresťanská*. Textologická príprava, slovník a komentáre Gizela Gáfríková. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV. ISBN 978-80-8101-682-0.
- GORSKIJ, Alexandr Vasilievič – NEVOSTRUJEV, Kapiton Ivanovič, 1917. *Opisanie slavianskich rukopisej Moskovskoj Sinodalnoj biblioteki*. Otdel tretij. Knigi bogoslužebnyja. (Časť vtoraaja). Moskva: V Sinodalnoj Tipografii.
- JAGIČ, Ignatij Vikentievič, 1886. *Služebnyja Minei za sentabr, oktabr i nojabr: v cerkovnoslavianskom perevode po russkim rukopisiam 1095-1097 g.* Sanktpererburg: Tipografija Imperatorskoj Akademii Nauk.
- MATEJKO, Lubor, 1998. *Počiatky slovanskej hymnografie (K dejinám a poetike zabudnutých žánrov)*. Dizertačná práca. Školiteľ Ján Komorovský. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- MATEJKO, Lubor, 2004. *Život stredovekého textu. O tzv. Metodovom kánone sv. Dimitrovi Solúnskemu*. Bratislava: Vydavateľstvo Q, M.
- MIRČEVA, Bojka, 2003. Kanonát za sv. Dimitár Solunski (Novi danni za istorijata na texta). In MILTENOVA, Anisava, ed. *Pěti dostoit. Sbornik v pamet na Stefan Kožucharov*. Sofija: Izd. Centár Bojan Penev, s. 68-94. ISBN 954-8712-23-7.
- POP-ATANASOV, Ďorgi, 1988. Nepoznat prepis na Metodievot kanon za Dimitar Solunski od početokot na XIV vek. *Spektar*, roč. 6, č. 12, s. 13-29.
- STANKOVA, Radoslava, 2003. Službata za sv. Dimitár Solunski v srábski prepisi ot XIII v. In MILTENOVA, Anisava, ed. *Pěti dostoit. Sbornik v pamet na Stefan Kožucharov*. Sofija: Izd. Centár Bojan Penev, s. 143-156. ISBN 954-8712-23-7.
- TABLIC, Bohuslav, 1806, 1807, 1809, 1812. *Poezye*. Od Bohuslava Tablice. Djl prwnj – čtwtý. We Wacově: v Antonjna Ğotljba pryw. Knihlačitele.
- TABLIC, Bohuslav, 1972. *Paměti česko-slovenských básnířův aneb veršovcův*. Zodpovedný redaktor Michal Eliáš. Martin: Matica slovenská.
- TABLIC, Bohuslav, 1974. *Paměti česko-slovenských básníkův alebo veršovcov*. Preložil Rudo Brtáň. Bratislava: Tatran.
- TABLIC, Bohuslav, 2000: *Paměti česko-slovenských básníkův alebo veršovcov*. Editorka Mária Bratová; z českého originálu preložil, doslov, poznámky a registre spracoval Rudo Brtáň. Bratislava: Tatran. ISBN 80-222-0485-4.
- TABLIC, Bohuslav, 2019. *Poezye*. Editorka Lenka Rišková. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1798-3.
- VEREŠČAGIN, Jevgenij Michajlovič, 1998. Drevnij spisok posledovanija sv. Dimitriju Solunskomu. *Palaeobulgarica-Starobălgaristika*, roč. 22, č. 4, s. 27-41. ISSN 0204-4021.
- VORONOV, Alexandr Dmitrijevič, 1878. Drevne-slavianskij kanon sv. Simitriju Solunskomu. *Trudy Kijevskoj duchovnoj Akademii*. Tom čtvertyj, s. 147-160.

Literatúra

- AMBRUŠ, Jozef, 1972. K textologickým problémom pri vydávaní našich klasikov. In MARKUŠ, Anton. *Človek a kniha: Zborník štúdií k 25. výročiu vydavateľstva Tatran*. Bratislava: Tatran, s. 63-72.
- BAKOŠ, Mikuláš, 1960: Od diletantizmu k vede? (K vývinu slovenskej textológie v poslednom desaťročí). *Slovenská literatúra*, roč. 7, č. 3, s. 97-116. ISSN 0037-6973.
- [DEBRECZENI, Attila – KECSKEMÉTI, Gábor], 2004. Alapelvek az irodalmi szövegek tudományos kiadásához. *Irodalomtörténet*, roč. 35, č. 3, s. 328-330. ISSN 0324-4970.
- FELIX, Jozef, 1953. O vydávaní klasikov. *Slovenské pohľady*, roč. 69, č. 12, s. 1133-1164.
- GÁFRÍKOVÁ-SLAVKOVSKÁ, Gizela, 1984. Z textologickej problematiky slovenskej literatúry 17. a 18. storočia. *Slovenská literatúra*, roč. 31, č. 5, s. 373-387. ISSN 0037-6973.
- GÁFRÍKOVÁ, Gizela, 2012. Niekoľko poznámok k textologicko-edičnej problematike literárnych textov 17. - 18. storočia. *Slovenská literatúra*, roč. 59, č. 3, s. 246-257. ISSN 0037-6973.

- HAVEL, Rudolf – ŠTOREK, Břetislav, ed., 2006 [1971]. *Editor a text: úvod do praktické textologie*. 2. vydání. Zpracoval kolektiv Ústavu pro českou literaturu ČSAV; redakce Rudolf Havel a Břetislav Štorek; k vydání připravili a doslov napsali Jiří Flaišman a Michal Kosák. Praha – Litomyšl: Paseka. ISBN 80-7185-653-3.
- KECSKEMÉTI, Gábor, 2014. Electronic Textual Criticism. A Challenge to the Editor and to the Publisher. In DÁVIDHÁZI, Péter, ed. *New Publication Cultures in the Humanities*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 91-98. ISBN 978-90-8964-564-7.
- KLINE, Mary-Jo – HOLBROOK PERDUE, Susan, 2008. *A Guide to Documentary Editing*. Third Edition. Charlottesville – London: University of Virginia Press. ISBN 978-0813927275.
- KOSÁK, Michal – FLAIŠMAN, Jiří, 2009. Kritická hybridní edice. *Česká literatura*, roč. 57, č. 2, s. 266-275. ISSN 0009-0468.
- KOSÁK, Michal – FLAIŠMAN, Jiří a kolektiv, 2018. *Editologie (od náčrtu ke knize)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. ISBN 978-80-88069-62-1.
- LICHAČOV, Dmitrij Sergejevič, 1964. *Textologija: kratkij očerk*. Moskva – Leningrad: izdatelstvo „Nauka“.
- LICHAČOV, Dmitrij Sergejevič, 2015. *Textologie. Stručný nástin*. Přeložila Jitka Komendová; komentářem doprovodili Jitka Komendová, Michal Kosák a Jakub Sichálek. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. ISBN 978-80-88069-00-3.
- NAVRÁTIL, Martin, 2018. Aktuálne otázky slovenskej textológie: Textologický diskurz na Slovensku. *Slovenská literatúra*, roč. 65, č. 4, s. 294-301. ISSN 0037-6973.
- NÁVRH zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry, 2016 [1950]. In TEPLAN, Dušan. Textologické zásady a edičné koncepcie na Slovensku. (Z archívov slovenskej literárnej vedy II.). *Litikon*, roč. 1, č. 2, s. 132-136. ISSN 2453-8507.
- PIERAZZO, Elena – STROKES, Peter A., 2011. Putting the Text back into Context: A Codicological Approach to Manuscript Transcription. In FISCHER, Franz – FRITZE, Christiane – VOGELER, Georg, ed. *Kodikologie und Paläographie im digitalen Zeitalter 2 - Codicology and Palaeography in the Digital Age 2*. Norderstedt: Books on Demand, pp. 397-429. ISBN 978-3-8423-5032-8.
- PIERAZZO, Elena, 2011. A rationale of digital documentary editions. *Literary and Linguistic Computing*, vol. 26, no. 4, pp. 463-477. ISSN 0268-1145.
- PIERAZZO, Elena, 2014. Digital Documentary Editions and the Others. *Scholarly Editing: The Annual of the Association for Documentary Editing*, vol. 35, pp. 1-23. ISSN 2167-1257.
- PIERAZZO, Elena, 2016. *Digital Scholarly Editing: Theories, Models and Methods*. Abingdon – New York: Routledge. ISBN 978-1472412119.
- PIŠŮT, Milan, 2016 [1949]. Kritické a edičné zásady pre vydávanie starších i novších slovenských autorov. In TEPLAN, Dušan. Textologické zásady a edičné koncepcie na Slovensku. (Z archívov slovenskej literárnej vedy II.). *Litikon*, roč. 1, č. 2, s. 128-132. ISSN 2453-8507.
- RÁCOVÁ, Veronika – NAVRÁTIL, Martin, 2021. *Kapitoly zo slovenskej textológie. Ján Buzássy: Pláň → Pláň, hory*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa. ISBN 978-80-558-1842-9.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2019. Úvod. In TABLIC, Bohuslav. *Poezye*. Editorka Lenka Rišková. Bratislava: Veda, s. 7. ISBN 978-80-224-1798-3.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2022. Priležitostná poézia z prelomu 18. a 19. storočia a editorské riešenia jej aktuálneho sprístupňovania. *Slovenská literatúra*, roč. 69, č. 2, s. 148-158. ISSN 0037-6973.
- ROSENBAUM, Karol, 1954. Úlohy slovenskej textológie. *Slovenská literatúra*, roč. 1, č. 3, s. 265-280. ISSN 0037-6973.
- SAHLE, Patrick, 2013. *Digitale Editionsformen Zum Umgang mit der Überlieferung unter den Bedingungen des Medienwandels Teil 2: Befunde, Theorie und Methodik*. Schriften des Instituts für Dokumentologie und Editorik. Band 8. Norderstedt: Books on Demand. ISBN 978-3-8482-5252-7.
- SAHLE, Patrick, 2016. What is a Scholarly Digital Edition? In DRISCOLL, Matthew James – PIERAZZO, Elena, ed. *Digital Scholarly Editing: Theories and Practices*. Cambridge: Open Book Publishers, pp. 19-39. ISBN 978-1-78374-238-7.
- ŠPIRIT, Michael, 2009. Textologie dnes? *Česká literatura*, roč. 57, č. 2, s. 221-231. ISSN 0009-0468.
- ŠPIRIT, Michael, 2019. *Textologie dnes (Příručka pro začínající editory)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. ISBN 978-80-88069-90-4.
- TANSELLE, George Thomas, 2006. Foreword. In BURNARD, Lou – O'BRIEN O'KEEFFE, Katherine – UNSWORTH, John, ed. *Electronic Textual Editing*. New York: The Modern Language Association of America, pp. 1-6. ISBN 0-87352-971-5.

- 16 TEPLAN, Dušan, 2016. Textologické zásady a edičné koncepcie na Slovensku (Z archívov slovenskej literárnej vedy II.). *Litikon*, roč. 1, č. 2, s. 125-156. ISSN 2453-8507.
- VANHOUTTE, Edward, 2010. Defining Electronic Editions: A Historical and Functional Perspective. In MCCARTY, Willard, ed. *Text and Genre in Reconstruction: Effects of Digitalization on Ideas, Behaviours, Products and Institutions*. Cambridge: Open Book Publishers, pp. 119-144. ISBN 978-1-906924-24-9.
- VÁŠÁK, Pavel, ed., 1993. *Textologie - Teorie a ediční praxe*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-638-2.

Elektronické zdroje

- ČESKÁ elektronická knihovna. *Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století*. Dostupné online: <http://www.ceska-poezie.cz>
- LITURGIJA sv. *apostola Petra*, [2015]. Vizantinorossika. Trudy Sankt-Peterburgskogo Obščestva vizantino-slavianskich issledovanij. Sankt-Peterburg: Vizantinorossika. Dostupné online: http://byzantinorossica.ru/ap_petr.html
- PASSIA, Radoslav, 2017. Nad edíciou Knížnica slovenskej literatúry (2005 - 2014). *Platforma (plav.sk)*, 27. decembra 2017. ISSN 2453-9147. Dostupné online: <http://plav.sk/node/82>
- SAHLE, Patrick, 2008. About a catalog of: Digital Scholarly Editions, v 3.0, snapshot 2008ff. In *A catalog of Digital Scholarly Editions v 3.0, snapshot 2008ff*. Dostupné online: <https://v3.digitale-edition.de/vlet-about.html>
- SAHLE, Patrick a kolektív, 2014. *Criteria for Reviewing Scholarly Digital Editions, version 1.1*. Patrick Sahle in collaboration with Georg Vogeler and the members of the IDE. Version 1.1, June 2014. Dostupné online: <https://www.i-d-e.de/publikationen/weitereschriften/criteria-version-1-1>
- VOGELER, Georg, 2021. What are we waiting for? State of the art in digital editing. Vortrag am Day of DH 2017 in Wien. In KLUG, Helmut W. - GALKKA, Selina - STEINER, Elisabeth, ed. *KONDE - Kompetenznetzwerk Digitale Edition Weißbuch*. Dostupné online: <http://hdl.handle.net/11471/562.50.230>
- YOUNG, John, 2015. *Considering The Scholarly Edition In The Digital Age: A White Paper Of The Modern Language Association's Committee On Scholarly Editions*. The Committee on Scholarly Editions, Modern Language Association. June 2015, revised September 2015. Dostupné online: <https://scholarlyeditions.mla.hcommons.org/cse-white-paper>

Mgr. Martin Braxatoris, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: Martin.Braxatoris@savba.sk